

REPREZENTAREA ÎNCORONĂRII FECIOAREI MARIA ÎN ICOANELE PE STICLĂ

Încoronarea Fecioarei Maria se desfășoară în cer. Arta occidentală din evul mediu timpuriu o înfățișează pe Maria tronând, încoronată de îngeri¹. Începând cu secolul XII, încoronarea este efectuată de Isus: Maria șade ca o mireasă regală în partea dreaptă a Tronului Preamăririi, cu coroana deja pe cap sau fiind încoronată de doi îngeri, care se uită unul la celălalt, în timp ce Hristos îi binecuvântează². Din secolul al XIII-lea, Hristos îi așază, de regulă, cu ambele mâini, Mariei coroana pe cap (portalul Catedralei din Strasbourg, 1230³; vitraliul circular din cafasul Domului din Siena, 1288, de Duccio de Buonisegna⁴). În arta italiană din secolele XIV-XVI, Încoronarea Mariei figurează în partea centrală a multor altare⁵. Pictura italiană o prezintă pe Maria încoronată, fie de Isus, fie de Dumnezeu-Tatăl, de față aflându-se numeroși îngeri, sfinți și diverse personaje.

Pentru primul caz menționăm operele realizate de: Giotto, circa 1330 (Muzeele Vaticanului, Roma)⁶, Lorenzo Monaco, 1414 (Galeria Uffizi, Florența)⁷, Fra Angelico, 1434 (Galeria Uffizi, Florența)⁸, 1435 (Louvre, Paris)⁹, 1440-1441 (frescă, Mănăstirea San Marco, Florența)¹⁰, Giovanni Bellini, circa 1471-1474 (Muzeul municipal Pesaro)¹¹, Rafael, circa 1502 (Muzeele Vaticanului, Roma)¹².

Pentru al doilea caz cităm doar lucrările lui: Filippo Lippi, 1447 (Galeria Uffizi, Florența)¹³, 1466-1469 (frescă, Domul din Spoleto – Perugia)¹⁴ și Botticelli, 1490-1493 (Galeria Uffizi, Florența)¹⁵.

Altarele sculptate în goticul târziu acordă un interes deosebit Încoronării Mariei de către Sfânta Treime¹⁶. De obicei, Maria este redată frontal, fiind ingenuncheată și având mâinile împreunate în semn de rugăciune. De o parte și de alta se află Dumnezeu-Tatăl și Fiul, iar deasupra plutește porumbelul, simbolul Duhului Sfânt.

Același mod de redare a Încoronării Mariei de către Sfânta Treime îl întâlnim și la Albrecht Dürer, a cărui operă grafică a fost, după cum se știe, larg difuzată în diverse zone ale Europei¹⁷. Ne referim la xilogravura *Înălțarea Mariei*, datată în 1510, ce face parte din ciclul *Viața*

¹ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *Christliche Ikonographie in Stichworten*, Leipzig, 1980, p. 229.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ *Pictura italiană*, București, 1997, fig. p. 21. Mai menționăm sculptura în fildeș, realizată pe la sfârșitul secolului al XIII-lea într-un atelier parizian, în care Isus așază cu mâna dreaptă coroana pe capul Fecioarei (Louvre). Vezi Virgil Vătășianu, *Istoria artei europene, I, Epoca Medie*, București, 1967, p. 414, fig. 520.

⁵ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *op. cit.*, p. 229.

⁶ *Pictura italiană*, p. 19, fig. p. 20.

⁷ Claudio Pescio, *Les Offices*, Florence, 1998, fig. p. 27.

⁸ *Ibidem*, fig. p. 31; *Mari pictori. Fra Angelico*, București, 2000, fig. p. 10.

⁹ Germain Bazin, *La peinture au Louvre*, Paris, 1974, fig. p. 123; *Mari pictori. Fra Angelico*, fig. p. 11.

¹⁰ John Pope-Hennessy, *Fra Angelico*, Milano, 2002, fig. p. 42.

¹¹ *Pictura italiană*, fig. p. 96.

¹² *Michel-Ange et Raphael au Vatican*, Città del Vaticano, 2000, fig. p. 192.

¹³ Claudio Pescio, *op. cit.*, fig. p. 35; *Mari pictori. Filippo Lippi*, București, 2001, fig. p. 14-15.

¹⁴ *Pictura italiană*, fig. p. 118.

¹⁵ *Ibidem*, fig. p. 123.

¹⁶ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *op. cit.*, p. 229.

¹⁷ Adina Nanu, *Pe urmele lui Dürer*, București, 1976, p. 175, afirma despre marele maestru german: „Exemplul operei sale a fost covârșitor pentru întreaga dezvoltare ulterioară a artei germane. Mai ales gravurile au cunoscut o neobișnuită circulație, ajungând să fie folosite ca modele până departe peste granițele Germaniei. Cunoașterea planșelor lui Dürer e atestată nu numai în mediul catolic, ci și în cel ortodox, dovedită de lucrări în diferite tehnici, de la pictura murală la argintărie”. În continuare, autoarea prezintă, pe baza bibliografiei utilizate, modul în care grafica din epoca lui Dürer înrăurește arta din zona balcanică (p. 176-184). Noi contribuții privitoare la influența artei germane în Transilvania aduce Viorica Guy Marica, *Pictura germană între Gotic și Renaștere*, București, 1981, p. 260-278.

Mariei¹⁸. Dürer, ca și Rafael, pe la 1502, prezintă scena încoronării deasupra mormântului gol, în care fusese depusă Fecioara, în jurul căruia se află apostolii¹⁹.

În epoca barocă, Rubens o prezintă pe Maria încoronată de Isus Hristos (1609-1611, Muzeul Ermitaj, Sankt Petersburg)²⁰, iar Velázquez o reprezintă încoronată de către Trinitate (circa 1643-1644, Muzeul Prado, Madrid)²¹. Astfel, Încoronarea Mariei, aflată în corelație cu Imaculata Concepție, este amplificată în cadrul apoteozelor baroce, în conformitate cu prevederile tridentine.

În Transilvania, tema Încoronării Mariei este xilogravată în lucrarea *Votiva apprecatio*, tipărită la Blaj în anul 1760. Autorul ilustrației, rămas anonim²², prezintă în partea de sus: Sfânta Treime – Dumnezeu-Tatăl cu nimb triumfișar, purtând într-o mână globul și în cealaltă sceptrul, Fiul, ținând în mână dreaptă crucea, iar cu stânga binecuvântând, și Duhul Sfânt în chip de porumbel. Puțin mai jos este înfățișată Fecioara Maria, rugându-se. Alături plutesc, tot pe nori, îngeri care, de asemenea, se roagă. Chiar dacă pe capul Mariei nu se află coroana, compoziția, în ansamblul ei, sugerează încoronarea acesteia de către Sfânta Treime. La mijloc, ilustrația redă stema episcopului Petru Pavel Aron, iar jos, cea mai veche panoramă a Blajului.

Compoziția romboidală a Încoronării Mariei de către Sfânta Treime din această ilustrație blăjeană, felul în care sunt redată și dispuse personajele, precum și locul pe care îl ocupă apostolii Petru și Pavel în stema episcopului Petru Pavel Aron, ne duce inevitabil cu gândul la xilogravura *Înălțarea Mariei* de Dürer, datată în 1510, ce face parte din ciclul *Viața Mariei*, după cum am mai spus²³.

Încoronarea Mariei este prezentă în pictura murală, de iconostas și de icoane din Transilvania și Banat, care s-a răspândit mai ales prin intermediul gravurii²⁴. Ne mărginim să cităm pictura din iconostasul bisericii sârbe Sfântul Gheorghe din Timișoara, de Nikola Neșcovici, 1764²⁵, și picturile din biserica Sfântul Ioan din Caransebeș, de zugravii Ion, Ioan și Ion, 1787²⁶, și din biserica de lemn din Poieni, de Petar Nicolici, 1812²⁷.

Temă de sorginte occidentală, Încoronarea Fecioarei nu a suscitat un interes deosebit din partea exegeților icoanei pe sticlă din țara noastră²⁸.

Juliana Dancu și Dumitru Dancu reproduc o icoană din Șcheii Brașovului, datată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea²⁹.

¹⁸ *Das Albrecht Dürer Hausbuch*. Auswahl aus dem graphischen Werk. Einleitung von Wolfgang Hütt, zusammengestellt von Gabriele Forberg, München, 1975, fig. p. 458. Din xilogravura germană anterioară lui Dürer amintim Încoronarea Fecioarei de către Sfânta Treime, realizată în jurul anilor 1400-1420. Vezi Heinrich Höhn, *Deutsche Holzschnitte bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*, Leipzig, 1925, p. 139, fig. p. 14.

¹⁹ Hannelore Sachs, Ernst Badstübner, Helga Neumann, *op. cit.*, p. 229.

²⁰ *Rubens*, London, 2003, fig. 4.

²¹ *Mari pictori. Velázquez*, București, 2001, p. 18, fig. p. 19; Louis Hautecoeur, *Velázquez*, Paris, 1954, pl. 18 și explicația ei; *Pictura barocă*, București, 1999, fig. p. 33.

²² Cornel Tatai-Baltă, *Gravurii în lemn de la Blaj (1750-1830)*, Blaj, 1995, p. 117-118, fig. 93. Să fie autorul xilogravurii Petru Tekeld? Acesta semnează în numele tipografilor omagiul adus episcopului P.P. Aron, cu prilejul zilei sale onomastice.

²³ Am relevat, în mai multe rânduri, influența xilogravurii germane, îndeosebi a celei executate de Dürer, asupra meșterilor de la Blaj. Vezi îndeosebi: Cornel Tatai-Baltă, *op. cit.*; Idem, *L'activité des graveurs sur bois de Blaj (1750-1830)*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXV, nr. 1-2, 1986, p. 113-121; Idem, *Xilogravurile lui Vlaicu de la Blaj (1751-1752)*, în *Acta Musei Napocensis*, XX, 1983, p. 823-843.

²⁴ Dorina Sabina Pârvulescu, *Iconostasul în Banat*, Timișoara, 2002, p. 7, nota 18.

²⁵ *Ibidem*, fig. 11.

²⁶ Dorina Sabina Pârvulescu, *Pictura bisericii ortodoxe din Banat între secolul al XVII-lea și deceniul trei al secolului al XIX-lea*, Timișoara, 2003, fig. 23.

²⁷ *Ibidem*, fig. 40.

²⁸ Cornel Irimie et Marcela Focșa, *Icônes sur verre de Roumanie*, Bucarest, 1968; Ion Apostol Popescu, *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, București, 1969; Cornel Irimie - Marcela Focșa, *Icoane pe sticlă*, București, 1971; Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *Pictura țărănească pe sticlă*, București, 1975; Rodica Braga - Anca Fleșeru, *Ce povestesc icoanele*, Sibiu, 1991; Ion Mușlea, *Icoanele pe sticlă și xilogravurile țărănilor români din Transilvania*, București, 1995.

²⁹ Juliana Dancu et Dumitru Dancu, *La peinture populaire sur verre de Roumanie*, Bucarest, 1982, fig. p. 83.

Mai recent, Dumitru Dancu reproduce în culori o frumoasă icoană executată în anul 1890 de vestitul pictor Savu Moga din Arpașul de Sus (Țara Oltului)³⁰. Icoana este tipică pentru stilul acestui meșter care aduce în pictura pe sticlă românească „ceva din somptuozitatea artei bizantine”³¹. Foița de aur este pusă în valoare de cromatica alcătuită din roșu, verde și albastru-indigo.

Dumnezeu-Tatăl, bătrân, cu barbă albă lungă și cu aureolă triunghiulară, ține în mâna stângă globul de culoare albastru-indigo și sceptrul, fiind îmbrăcat cu o tunică verde, decorată cu cruciulițe, și o mantie roșie, ce alcătuiește numeroase falduri. Isus, cu barbă scurtă și părul în plete, poartă aureolă în jurul capului, ține în mâna stângă crucea rezemată de umăr, fiind înveșmântat la fel. Dumnezeu-Tatăl și Fiul susțin cu mâna dreaptă coroana deasupra capului Fecioarei Maria, aureolată și ținând într-o mână sceptrul. Îngenuncheată spre Dumnezeu-Tatăl, Ea poartă, deopotrivă, haine de culoare verde și roșie. Deasupra, Duhul Sfânt, în chip de porumbel, emană raze spre Fecioară, a cărei micime frapează. În preajmă se află îngeri, serafimi și heruvimi. Dumnezeu-Tatăl și Isus Hristos calcă pe nori viu colorați, fiind așezați pe tronul ceresc bogat ornamentat cu volute de inspirație barocă, pe care sunt fixate patru cruciulițe. La baza Tronului Ceresc sunt plasați sub arcade, decorate cu volute vegetale, cei trei ierarhi: Vasile cel Mare, Grigore Bogoslovul și Ioan Zlatoust. Având fizionomii diverse, aceștia sunt prezentați în odăjdii arhieresti (stihar, patrafir, felon brodat cu cruci, omofor, bederniță). Aureolați, poartă pe cap mitra, într-o mână cârja, iar cu cealaltă binecuvântează.

Prin urmare, Savu Moga ne oferă o icoană ingenios concepută, cu numeroase elemente componente și cu o cromatică vie, luminoasă, ce degajă un aer solemn, în deplină concordanță cu tema abordată.

Otilia Pernicek prezintă patru icoane ale Încoronării Mariei, pictate în Maierii Alba Iuliei la sfârșitul secolului al XIX-lea, ce fac parte din patrimoniul Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia³², despre care vom mai vorbi în cele ce urmează.

Doina Hopârtean prezintă alte trei icoane pe sticlă ce tratează tema pe care o discutăm, păstrate la Arhiepiscopia Ortodoxă Română din Alba Iulia. Prima icoană este realizată în centrul de pictură Iernuțeni (județul Mureș), fiind semnată și datată: Poăpp Alexandru, 1833, mai 17³³; a doua provine din Șcheii Brașovului (a doua jumătate a secolului al XIX-lea)³⁴, iar a treia din Maierii Alba Iuliei (sfârșitul secolului al XIX-lea)³⁵.

În depozitele Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia am depistat un număr de 21 de icoane pe sticlă, care reprezintă Încoronarea Fecioarei de către Sfânta Treime, pictate în diverse centre.

Conform inventarului muzeului, nouă dintre aceste piese³⁶, foarte asemănătoare între ele, ar fi concepute în Țara Oltului sau Șcheii Brașovului. De notat că acestea se înrudesesc foarte mult cu icoana pictată în Șcheii Brașovului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, reprodușă de soții Dancu³⁷. De data aceasta, Maria este însă redată în genunchi și nu bust. Schema compozițională a tuturor icoanelor este aceeași: Dumnezeu-Tatăl, cu nimb triunghiular, ținând globul și sceptrul într-o mână, și Isus Hristos, cu nimb circular, purtând crucea, susțin coroana deasupra capului Fecioarei, aflată la mijloc. Deasupra, Duhul Sfânt, în chip de porumbel, înconjurat de un nimb oval, emană raze de lumină spre capul Mariei. În partea superioară a scenei, uneori și în cea inferioară, apar nori. Nu întotdeauna Dumnezeu-Tatăl și Fiul sunt

³⁰ Dumitru Dancu, *Icoane pe sticlă din România*, București, 1998, fig. 32.

³¹ Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 74.

³² Otilia Pernicek, *Icoane din Maierii Alba Iuliei aflate în colecția Muzeului Unirii Alba Iulia*, în *Apulum*, XVII, 1979, fig. 4, p. 636, 646, 660.

³³ Doina Hopârtean, *Catalogul colecției de icoane pe sticlă a Episcopiei Ortodoxe Române din Alba Iulia*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p. 515; XXXIV, 1997, p. 642-643.

³⁴ *Ibidem*, în *Apulum*, XXXI, 1994, p. 515; XXXIV, 1997, p. 646.

³⁵ *Ibidem*, în *Apulum*, XXXVI, 1999, fig. 1, p. 557.

³⁶ Nr. inv. 14330; 16565; 16927; 17065; 17085; 17142; 18065; 18079; 20249.

³⁷ Vezi nota 29.

imaginați în întregime. Fondul icoanelor poate fi verde, albastru sau galben. Dacă maforionul Mariei este întotdeauna roșu, veșmintele lui Dumnezeu-Tatăl și ale Fiului sunt de regulă de culoare albastră și roșie, dar pot fi și de alte culori. Mai trebuie spus că atât fizionomiile personajelor sfinte cât și modul în care sunt prezentate costumele acestora sunt în general aceleași.

Desenul schematic și neîngrijit, liniile pronunțate, care delimitează formele sau încearcă să redea faldurile costumelor, tonurile violente, care nu mai exprimă conținutul spiritual al subiectului, exacerbaria efectelor decorative, caracterizează producția în serie a icoanelor din Șcheii Brașovului³⁸, din care credem că fac parte și cele nouă icoane de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. Trebuie spus că icoanele din Șchei „s-au răspândit în număr foarte mare de-a lungul Văii Oltului, prin ținutul Făgărașului până la Sibiu, în satele Mărginimii, oprindu-se la Poiana și Jina, «la cumpăna apelor»»³⁹.

În inventarul muzeului albaiulian mai figurează o icoană aparținătoare Țării Oltului sau Șcheilor Brașovului⁴⁰. De data aceasta însă imaginea este mai aerisită, desenul mult mai fin, iar cromatica, alcătuită din roșu, albastru și alb, este deosebit de delicată. Credem că această piesă a fost realizată în Țara Oltului, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea⁴¹.

Din centrul de pictură Maierii Alba Iuliei provin cinci icoane, concepute după aceeași schemă compozițională în care Maria, îngenunchată în primul plan, este încoronată de Sfânta Treime, de față fiind și câțiva îngerași.

Linia fluidă a desenului, cromatica contrastantă, dar armonioasă, alcătuită din diferite nuanțe de roșu (de la roz până la vișiniu), albastru (deschis până la cobalt), la care se adaugă galbenul-muștar și auriul⁴², dau naștere unor imagini de o evidentă noblețe și puritate, ce emană o sinceră evlavie, generată de mărețul eveniment.

Desigur, aceste icoane, similare cu aceea existentă în colecția Arhiepiscopiei Ortodoxe din Alba Iulia⁴³, au fost pictate, la sfârșitul secolului al XIX-lea sau la începutul secolului XX, de femeile Prodan (soția și fiica lui Ion Prodan, întemeietorul acestui centru de zugrăvi).

De la Maierii Alba Iuliei provine și icoana, databilă la sfârșitul secolului al XIX-lea sau la începutul secolului XX, ce înfățișează două teme: Încoronarea Mariei și Învierea lui Isus⁴⁴, remarcabilă prin știința compunerii și cromatica vie, luminoasă. Fuziunea celor două scene este ingenios realizată, imprimând întregului ansamblu o notă alertă. Juxtapunerea scenei Învierii lui Isus lângă aceea a Încoronării Mariei nu este întâmplătoare. Aceasta vrea să semnifice simbolic actul solemn de primire a Maicii Domnului în comunitatea spirituală a Sfintei Triemi. Reprezentarea pe orizontală sau pe verticală a două sau chiar trei teme în cadrul aceleiași icoane o întâlnim în repetate rânduri în centrul Maierii Alba Iuliei⁴⁵.

Tot la Maierii Alba Iuliei a fost pictată, la sfârșitul secolului al XIX-lea sau la începutul secolului XX, și Încoronarea Mariei⁴⁶, desfășurată, de data aceasta, pe orizontală, dar cu o cromatică asemănătoare cu aceea din piesa descrisă anterior. De remarcat că Dumnezeu-Tatăl figurează în partea stângă a imaginii și nu în cea dreaptă, cum se obișnuiește. Scena creează impresia că s-ar desfășura pe pământ, de culoare brun-roșcat, și nu în cer. Jos, în dreapta, și sus, în stânga, apar flori. Personajele nu mai calcă pe nori; aceștia, redați în alb și albastru, ocupă

³⁸ Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 66; Juliana Dancu et Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 85-87; Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 108.

³⁹ Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 110.

⁴⁰ Nr. inv. 20277.

⁴¹ Nr. inv. 12104 ;12828 ;12847; 17806; 20936. Otilia Pernicek, *op. cit.*, p. 646, se referă la primele trei icoane, iar pe ultima dintre acestea o reproduce la p. 636.

⁴² Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 111-112; Otilia Pernicek, *op. cit.*, p. 633-641; Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 148, 150.

⁴³ Doina Hopârtean, în *Apulum*, XXXVI, p. 557, fig. 1.

⁴⁴ Nr. inv. 16333; Otilia Pernicek, *op. cit.*, p. 660.

⁴⁵ Doina Hopârtean, în *Apulum*, XXXI, p. 518; 568-570; Otilia Pernicek, *op. cit.*, p. 640, 659-661.

⁴⁶ Nr. inv. 10026.

partea superioară a icoanei. Dumnezeu-Tatăl poartă o mantie roșie, iar Isus, una albastră. Situată la mijloc, Fecioara Maria este înveșmântată în galben. Această succesiune cromatică, dominantă cantitativ, poate naște în percepția privitorului ideea de drapel național românesc. De remarcat că solemnitatea momentului și evlavia Mariei sunt evidențiate în mod convingător.

Se consideră că trei dintre icoanele ce redau Încoronarea Mariei, păstrate în colecțiile muzeului albaiulian⁴⁷, sunt concepute în renumitul centru Laz, de pe valea Sebeșului, probabil în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Aici zugrăvirea pe sticlă a început în urmă cu peste 200 de ani și continuă până astăzi. Activitatea membrilor familiei Poienaru, cât și a altor meșteri, este unanim apreciată.

Două dintre respectivele icoane sunt asemănătoare sub aspect compozițional și cromatic. Fecioara Maria, aflată în genunchi și cu mâinile împreunate în semn de rugăciune, exprimă o smerenie profundă. Dumnezeu-Tatăl și Fiul susțin cu solemnitate coroana deasupra capului acesteia. Sus, Duhul Sfânt, în chip de porumbel, emană raze de lumină. Preocuparea de a umaniza personajele biblice este vizibilă. Veșmintele acestora, cu falduri redată naturalist, sunt prevăzute cu borduri albe, simple sau decorate cu puncte și bobite, de o certă eleganță⁴⁸. Forma norilor amintește pe aceea din xilogravura lui Dürer, datată în 1510, la care ne-am mai referit. În colțurile de jos, apar soarele și luna, reprezentate antropomorf. Într-una dintre icoane plutesc îngerăși, cerul aici fiind redat parțial în roz⁴⁹. Albastrul cerului din aceste icoane contrastează plăcut cu mantiile roșii purtate de Dumnezeu-Tatăl și Fiul.

A treia icoană n-o mai prezintă pe Maria în întregime. Desenul este mai schematic, norii sunt tratați mai decorativ, iar culoriile mai stinse. Stilistic, această icoană este apropiată de cele nouă icoane, considerate de noi a fi fost executate în Șcheii Brașovului. Ca atare, credem că ea a fost executată tot acolo.

Din centrul Lancrăm, în care au pictat trei generații ale familiei Kosteia, muzeul din Alba Iulia posedă o reușită icoană a Încoronării Mariei⁵⁰, ce poate fi datată în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Ductul liniei acesteia este sugestiv, iar paleta coloristică limitată la bejuri (îmbrăcămintea personajelor) și griuri (fondul din hârtie argintată) este liniștitoare. De notat că Dumnezeu-Tatăl are capul înscris într-un nimb triunghiular, înconjurat de unul circular⁵¹.

Trecerea în revistă a celor 26 de icoane pe sticlă (din care 21 se păstrează la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia), executate în centrele: Iernuțeni, Arpașul de Sus, Țara Oltului, Șcheii Brașovului, Maierii Alba Iuliei, Laz și Lancrăm, evidențiază faptul că în secolul al XIX-lea, cât și la începutul secolului al XX-lea, tema Încoronării Mariei de către Sfânta Treime era destul de îndrăgită în diferite zone artistice ale Transilvaniei, de confesiune greco-catolică sau ortodoxă.

Respectivele icoane nu sunt semnate și nici datate, decât în două cazuri: Poăpp Alexandru, 1833, mai 17, din Iernuțeni (județul Mureș), și Savu Moga, 1890, din Arpașul de Sus (Țara Oltului).

Răspândirea acestei teme de sorginte occidentală în arta românească transilvană, mai precis în pictura murală, precum și în icoanele pe lemn și sticlă, considerăm că s-a făcut îndeosebi prin intermediul gravurilor care puteau circula cu ușurință datorită hârtiei pe care erau imprimate. Între acestea, xilogravura lui Albrecht Dürer, *Înălțarea (Încoronarea) Mariei* (1510), ce face parte din ciclul *Viața Mariei*, și xilogravura, datorată unui autor anonim (posibil să fie Petru Tekeld), din lucrarea *Votiva apprecatio*, apărută la Blaj în anul 1760, constituie mărturii de necontestat.

CORNEL TATAI-BALTĂ

⁴⁷ Nr. inv. 13486; 16340; 17566.

⁴⁸ Referitor la centrul Laz, vezi: Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 94-110; Juliana Dancu et Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 130-143; Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 140-147; Doina Hopârtean, în *Apulum*, XXXI, p. 519-527.

⁴⁹ Icoana nu se află într-o stare de conservare bună.

⁵⁰ Nr. inv. 16941.

⁵¹ Referitor la centrul Lancrăm, vezi: Juliana Dancu - Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 87-94; Juliana Dancu et Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 122-129; Dumitru Dancu, *op. cit.*, p. 135-139; Doina Hopârtean, în *Apulum*, XXXI, p. 518-519.

REPRÉSENTATION DU COURONNEMENT DE LA VIERGE MARIE DANS LES ICÔNES SUR VERRE

RÉSUMÉ

Le couronnement de la Vierge Marie a lieu au ciel. Au début du Moyen Âge, l'art occidental représente la Vierge Marie trônant et couronnée par les anges. À partir du XIIe siècle, le couronnement est fait par Jésus. La peinture italienne des XIVe-XVIe siècles représente Marie couronnée, soit par Jésus (Giotto, Fra Angelico, Giovanni Bellini, Rafael), soit par Dieu le Père (Filippo Lippi, Botticelli). Les retables sculptés à l'époque du gothique flamboyant prêtent un intérêt particulier au Couronnement de Marie par la Sainte Trinité. La même façon de représentation, on la rencontre également chez Albrecht Dürer (1510), dont l'œuvre graphique a été, à notre connaissance, largement diffusée dans diverses zones de l'Europe. À l'époque baroque, Rubens représente Marie couronnée par Jésus-Christ, mais Velázquez la représente couronnée par la Trinité.

Thème d'origine occidentale, le Couronnement de la Vierge n'a pas éveillé un intérêt particulier chez les exégètes de l'icône sur verre de Roumanie. Le passage en revue des 26 icônes sur verre (dont on garde 21 au Musée National de l'Union d'Alba Iulia), exécutées dans les centres de Iernuțeni, Arpașul de Sus, Țara Oltului, Șcheii Brașovului, Maierii Alba Iuliei, Laz et Lancrăm, met en évidence un certain amour de représenter, au XIXe siècle ainsi qu'au début du XXe siècle, le thème du Couronnement de Marie par la Sainte Trinité, dans certaines zones de confession gréco-catholique ou orthodoxe de la Transylvanie. Ces icônes, excepté deux cas : Poăpp Alexandru, 1833, le 17 mai, d'Iernuțeni (dép. de Mureș), et Savu Moga, 1890, d'Arpașul de Sus (Țara Oltului) ne sont ni signées ni datées. On estime que la diffusion de ce thème d'origine occidentale dans l'art roumain transylvain, plus précisément dans la peinture murale, aussi bien que dans les icônes sur bois et verre, est due particulièrement aux gravures qui pouvaient facilement circuler grâce au papier sur lequel elles étaient imprimées. Parmi celles-ci il y a la xylographie d'Albrecht Dürer, *L'Assomption (Le Couronnement de Marie)* – 1510 –, faisant partie du cycle de *La Vie de Marie*, et la xylographie, due à un auteur anonyme (il est possible que ce soit Petru Tekeld), de l'ouvrage *Votiva apprecatio*, paru à Blaj en 1760, lesquelles en constituent des témoignages incontestables. La composition rhombique du Couronnement de Marie par la Sainte Trinité de cette illustration de Blaj, la façon de représenter et disposer les personnages, ainsi que la place occupée par les apôtres Pierre et Paul dans l'emblème de l'évêque Petru Pavel Aron, nous fait inévitablement penser à la xylographie de Dürer, ci-dessus mentionnée.

EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. A. Dürer, *L'Assomption (Le Couronnement de Marie)*, xylogravure, 1510.
- Fig. 2. La Sainte Trinité (Le Couronnement de Marie); l'Emblème de l'évêque P.P.Aron; le Panorama de Blaj, xylographie, *Votiva apprecatio*, Blaj, 1760.
- Fig. 3. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Șcheii Brașovului, deuxième moitié du XIXe siècle.
- Fig. 4. Savu Moga, Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Arpașul de Sus, 1890.
- Fig. 5. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Șcheii Brașovului, deuxième moitié du XIXe siècle (le Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 16927).
- Fig. 6. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Șcheii Brașovului, deuxième moitié du XIXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 20249).
- Fig. 7. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Maierii Alba Iuliei, fin du XIXe siècle - début du XXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 17806).
- Fig. 8. Le Couronnement de Marie et la Résurrection de Jésus, icône sur verre, Maierii Alba Iuliei, fin du XIXe siècle - début du XXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 16333).
- Fig. 9. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Maierii Alba Iuliei, fin du XIXe siècle - début du XXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. Inventaire 10026).
- Fig. 10. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Laz, XIXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 13486).
- Fig. 11. Le Couronnement de Marie, icône sur verre, Lancrăm, XIXe siècle (Musée d'Alba Iulia, no. inventaire 16941).

Fig. 1. A. Dürer, Înălțarea Mariei (Încoronarea), xilografură, 1510.

Fig. 2. Sfânta Treime (Încoronarea Mariei); Stema episcopului P. P. Aaron; Panorama Blajului, xilografură, *Votiva apprecatio*, Blaj, 1760.

Fig. 3. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Șcheii Brașovului, a doua jum. a sec. XIX.

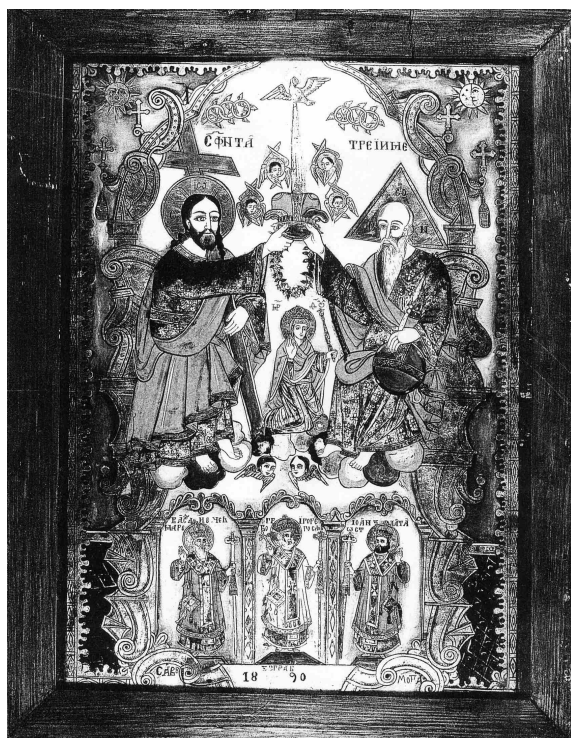

Fig. 4. Savu Moga, Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Arpașul de Sus, 1890.

Fig. 5. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Șcheii Brașovului, a doua jum. a sec. XIX (Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 16927).

Fig. 6. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Șcheii Brașovului, a doua jum. a sec. XIX (Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 20249).

Fig. 7. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Maierii Alba Iuliei, sfârșitul sec. XIX-încep. sec. XX (Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 17806).

Fig. 8. Încoronarea Mariei și Învierea lui Isus, icoană pe sticlă, Maierii Alba Iuliei, sfârșitul sec. XIX-încep. sec. XX (Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 16333).

Fig. 9. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă, Maierii Alba Iuliei, sfârșitul sec. XIX-încep. sec. XX (Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 10026).

Fig. 10. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă,
Laz, a doua jum. a sec. XIX
(Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 13486).

Fig. 11. Încoronarea Mariei, icoană pe sticlă,
Lancrăm, a doua jum. a sec. XIX
(Muzeul Alba Iulia, nr. inv. 16941).